

קובץ  
**הערות וביאורים**

בלקו"ש, בנגלה ובחסידות



שופטים  
גליון מז' (קצו)

יוצא לאור ע"י

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

417 טראַי עוועניו • ברוקלין, ניו יאָרק

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים ושלוש לבריאת

ת ו כ ן ה ע נ ל נ י ם

ל ק ו ט י ש ל ח ו ת

- ג ..... חפלה בציבור  
ו ..... צדקה העיקר כמות או איכות  
ז ..... צדקה של אוה"ע

ש י ח ו ת

- ח ..... ירושלים עושה כל ישראל לחברים  
י ..... גזירות על ישראל (ר"ל)

ש ו נ ו ת

- יא ..... ז' מצות דבני נח  
יב ..... בהמאמר ד"ה זכור (דפ' זכור) בתו"א  
יב ..... הערות לה"מענה לשון"

ה י ו ם ל י ו ם

- יג ..... הערות ללוח היום יום

## ל ק ו ט י ש י ח ו ת

א. בלקו"ש אלול מביא פלוגתת חכמים ור"ג, דחכמים סב"ל דיש חיוב על כל אחד ואחד להתפלל בעצמו, ור"ג סב"ל דשליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן, ומבאר דלדעת חכמים עיקר הענין דתפלה בציבור הוא מה שהציבור מתפללים ביחד, ור"ג סב"ל דעיקר הענין דתפלה בציבור הוא מה שהש"ץ מתפלל, ובהערה 8 כתב וז"ל: וצע"ק בלשון הרמב"ם (הל' תפלה פ"ח ה"ד) "וכיצד היא תפלת הציבור יהי' אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים". ומשמע שעיקר ענין של תפלה בציבור הוא תפלת הש"ץ, והרי פסק הרמב"ם כחכמים (הל' תפלה פ"ח ה"ט), עכ"ל. ועי' ג"כ בארחות חיים הל' תפלה אות ע"א שכתב ג"כ כהרמב"ם.

והנה בסעי' ד' מבאר דכשעשרה מישראל מתפללים ביחד יש בזה לא רק המעלה דכמות, אלא גם המעלה דאיכות, דיש כאן מציאות של עדה קדושה, אלא דאינו אותו האיכות דתפלת הש"ץ, ומבאר בהערה 22 בזה וז"ל: ע"ד ענין ה"צבור בקרבן פסח (ראה ירושלמי פסחים רפ"ו: אף פסח קרבן ציבור), שהוא מצד זה ש"אתי בכנופיא" (יומא נא, א, פרש"י פסחים סו, סעי"ב), ונשחט ב(ג') כתות - קהל (פסחים סד, א - ב. ע"ש), אבל מכיון שכ"א מביא קרבן לעצמו אינו כקרבן ציבור ממש... עכ"ל.

מבואר בזה שיטתם ב' אופנים בעבודת ציבור, הא' ע"ד קרבנות ציבור כקרבן תמיד שהוא קרבן אחד עבור הציבור כולו, הב' דאעפ"י דנעשה ע"י כאו"א בעצמו, מ"מ כיון דבא ביחד ע"ד קרבן פסח יש בזה ג"כ המעלה דציבור, אלא דאינו אותו המעלה דאופן הא'.

ולפי"ז לכאורה אפשר לומר דסב"ל להרמב"ם, דהו' אמת דש"ץ אינו מוציא את הבקי, ואפ"ל דסב"ל כהר"ן המובא בהערה 6 דבעינן שיהא כל אחד מבקש רחמים על עצמו, אבל מ"מ הרי חסר בזה שלימות המעלה דתפלה בציבור, והוא רק ע"ד קרבן פסח, אבל מ"מ סב"ל ע"ד המבואר בהערה 23 וז"ל: דאף שכבר יצאו בתפלת לחש, מ"מ, כאשר מוסיפים על תפלתם ושומעים תפלת הש"ץ נתוספה בהם מעלת האיכות דתפלת הש"ץ (ע"ד ומעין שמצינו גבי כל תפלה, שרשאי אדם להתפלל תפלת נדבה אם מחדש בה דבר...). עכ"ל. הלינו דע"ז שהציבור שומעים אח"כ תפלת הש"ץ ועונים אמן יש להם ג"כ בזה שלימות המעלה דתפלה בציבור כנ"ל, ולפי"ז אפ"ל דזהו מ"ש הרמב"ם: "וכיצד היא תפלת הציבור יהי' אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים", דכוונתו לשלימות הענין דתפלה בציבור, דזהו דוקא ע"י חזרת הש"ץ, וכאן מדבר בכללות הדבר, ואח"כ בהל' ט' מפרט דלאינם בקיאיין זה גופא מספיק, אבל לבקיאין אי"ז מספיק וצריך שיתפללו גם בעצמם.

ואין להקשות ע"ז דא"כ כשאמר להם ר"ג לדבריכם למה שליח ציבור יורד לפני התיבה, וענו לו להוציא את שאינו בקי, למה לא אמרו הטעם משום השלימות בתפלת הציבור כנ"ל, דמובן דלא קשה כלל, דכיון דסו"ס גם ע"י תפלתם ביחד יש להם המעלה דתפלה בציבור, לא מסתבר דמשום שלימות המעלה יחייבו הענין דחזרת הש"ץ, ולכן הוצרכו לומר בכדי להוציא את שאינו בקי, אבל לאחר שכבר תיקנו משום האינו בקי, הנה גם הבקי ע"י שמיעתו יוצא בזה, ובמילא יש לו השלימות דתפלה בציבור, וראה בס' דברי ירמי' על הרמב"ם שם, שכתב כעין סברא זו, וראה ג"כ בס' משכן בצלאל ח"א סי' ל"ה.

ומשום זה אין להקשות ג"כ ממה שכתב הרמב"ם בתשובה, מובא בב"ח ובי"י או"ח סי' קכ"ד, (בשם אבודרהם) שנשאל הרמב"ם, קהל שהתפללו וכולם בקיאים בתפלה, אם ירד הש"ץ לפני התיבה ויחזור התפלה בקול רם, והשיב הרמב"ם, הואיל ותיקנו חכמים שירד הש"ץ לפני התיבה להוציא את מי שאינו בקי לא תהי' חזרת הש"ץ ברכה לבטלה כלל מפני עיקר התקנה, ואעפ"י שלא יהי' בקהל מי שאינו בקי כו', וצריך שיובן זה הענין, שאל"כ היו החכמים נותנים דבריהם לשיעורין והי' צריך בכל תפלה לחפש כל איש ואיש בביהכנ"ס אם הוא בקי או לאו, ע"כ. דלכאורה לפי הנ"ל הרי פשוט שצריך לחזור התפלה משום שלימות המעלה דתפלה בציבור? אלא דמובן דמשום זה גרידא לא היו חכמים מתקנים חזרת הש"ץ, כיון דגם בתפלתם יש בזה המעלה דתפלה בציבור, אלא דחסר השלימות, ולכן הוצרכו לתקן רק משום האינם בקיאים, ומשום זה הרי אפ"ל דאם ליכא אינם בקיאים שוב נפקע החיוב, וע"ז מבאר הרמב"ם דלא נתנו דבריהם לשיעורין וכו'.

ועי' ג"כ בשו"ת ארץ צבי סי' כב שכתב דבכ"מ בפוסקים מבואר דעיקר תפלת צבור הוא בשעת תפלת הש"ץ, ומביא דכן מבואר בזהר פ' פנחס רכ"ט ובאור החמה שם, ומביא לזה כמה וכמה ראיות, ומבאר הטעם בזה דזהו משום עניית אמן שהציבור עונה אז, דזהו גמר הברכה עי"ש בארוכה.

ועי' בס' אגרות סופרים מכתבי החת"ס מכתב י"ד (נדפס ג"כ בשו"ת חת"ס ליקוטים סי' ג') שכתב להגר"י אסאד וז"ל: ומ"ש אם יש לומר עם הש"ץ כשהיחיד מתפלל עמו, זהו עיקר תפלה בציבור, כי מה שהיחידים כל א' מתפלל בפ"ע מקרי תפלת היחיד רק מה שאדם מוציא רבים זה מקרי ציבור, ויעיי' מג"א סי' תרפ"ט סק"י, ורק מפני שא"א שיכוונו כולם לש"ץ תקנו שיתפלל כ"א בעצמו, והי' ראוי שיאמרו עמו מלה במלה שזהו כמו מוציא רבים י"ח ככמתני' סוכה גבי הלל שאומר ועונה אחריו מה שהוא אומר כמו אנא ה', אלא כדי שיסדיר ש"ץ

תפלתו תקנו בלחש תחלה כמבואר בסוף ר"ה, וא"כ כשאירע שיחיד אומר עם הש"ץ, זהו תפלת ציבור האמיתי ואומר כל סדר קדושה עמו, עכ"ל.

והנה המעיין בתשובה זו יתמה לו, דהרי אנן פסקינן כחכמים דהש"ץ מוציא רק מי שאינו בקי, וא"כ איך שייך לומר תפלת הש"ץ עיקר, וגם הרי טעם זה כדי שישדיר הש"ץ תפלתו הוא טעמו של ר"ג, דלדידי' הקשו חכמים דכיון דהש"ץ מוציא כאו"א למה כאו"א מתפלל בלחש וע"ז ענה כדי שישדיר הש"ץ תפלתו ואיך מביא החת"ס זה אליבא דהילכתא לפי החכמים?

ובאמת בשו"ת אגרות משה ח"ק או"ח סי' ט' כבר תמה הרבה על תשובה זו, כנ"ל ועוד הרבה קושיות, ומסיים שם דכל דברי תשובה זו הם דברים מוטעים, שלכן ברור שאין זה מדברי החתם סופר, ואין לחוש לתשובה זו, עיי"ש בארוכה.

אלא דבס' התפילה בציבור במילואים ע' ר"ס כתב הגר"ש הלוי שי' וואזנר לתרץ היטב דברי החתם סופר, דבאמת בשורש התקנה הי' ראוי שש"ץ יתפלל וכולם ישמעו וישתקו, והיינו מרויחים בזה תרתי חדא עיקר תפלה בציבור, ועוד ברוב עם הדרת מלך (וראה הערה 18) אלא דלא תיקנו כן, משום דא"א לכוון כולם לש"ץ, אלא דאכתי הרי הי' אפ"ל ע"ד הלל שיאמרו עם הש"ץ, וזה כתב כדי להסדיר לש"ץ תפלתו, ואף דר"ג קאמר זה ואם גם הם סב"ל מזה מה הקשו על ר"ג, הנה הם הקשו דכיון דכפועל כאו"א יוצא ע"י הש"ץ לא מסתבר להם שיתקנו חיוב תפלת לחש רק משום להסדיר, כו', וע"ז ענה ר"ג דגם משום זה גופא תיקנו, אבל באמת גם לרבנן צריך סברא זו דמשום כן לא תיקנו שיהי' ע"ד הלל, וממשיך ג"כ לכאר ע"ד הנ"ל שישנם ב' סוגי עבודת ציבור, הא' קרבן ציבור ממש, והב' כקרבן פסח, ולכן סב"ל להחת"ס בפשיטות דתפלת הש"ץ הוה זה תפלת ציבור אמיתי, עיי"ש בארוכה, ומסיים דבחת"ס סוף ר"ה (הנדפס. מחדש) יוצא ברור דזהו שיטתו.

ולפי הנ"ל אפשר להביא ראיה להחת"ס מדברי הרמב"ם, דמדבריו ג"כ משמע כנ"ל דעיקר תפלת ציבור הוא ע"י שאחד מתפלל בקול רם והכל שומעים.

ובגוף הדין הנ"ל כשמתפלל עם הש"ץ אם זהו תפלת ציבור ממש ראה בס' הנ"ל פ"ב סעי' א' שצ"ל לאשל אברהם סי' נ"ב ס"ק א', והפמ"ג מסתפק בזה ועוד, עיי"ש, (ועי' ג"כ בס' יד נתן סי' א').

אבל לכאורה אי אפשר לתרץ כן לפי השיחה, כי מכיון שנתבאר דשיטת חכמים היא דכמות הוא העיקר, מובן מזה דעיקר המעלה הוא במה שכאו"א מתפלל, ולא בחזרת הש"ץ, וזה גופא

הוא יסוד פלוגתתם איזה עדיף, וראה בהערה 6 דאין זה לפי הר"ן, והא דמכואר בהערה 23 כנ"ל, הרי שם קאי לפי ר"ג דלדידי' אם יוצא בתפלת עצמו הרי זה גריעותא עיי"ש (אף דלכאורה גם לפי חכמים אפ"ל דע"י חזרת הש"ץ נתוסף אצלם גם המעלה דאיכות כבהערה שם, אלא דהכמות הוא העיקר) ובמילא ליכא למימר דעיקר המעלה דתפלת ציבור הוא בחזרת הש"ץ, כיון דהכמות העיקר, ואי אפשר לתרץ הרמב"ם כהנ"ל, ואולי זה גופא הוא כוונת ההערה דצע"ק לפי השיחה, ויל"ע.

(ב) בסעי' ז' וח' מכאר פלוגתת ר"ג ושאר מ"ד, בנוגע לחסד לאומים חטאת, דגם בצדקה יש הענין דכמות ואיכות, ושאר מ"ד סב"ל דהעיקר הוא הכמות, ולכן סב"ל דהחטאת הוא שהאזה"ע נותנים משום שכר שיקבלו, אבל ר"ג לשיטתו דהעיקר הוא האיכות סב"ל דהחסרון הוא שעושיין להתייהר, דכזה חסר האיכות, דליכא הענין דמפייסו אלא אדרבה מתייהר עליו עיי"ש.

ועי' כתובות סו, ב, מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהי' רוכב על החמור והי' יוצא מירושלים והיו תלמידיו מהלכין אחריו ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים כו' כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו אמרה לו רבי פרנסני אמר לה בתי מי את, אמרה לו בת נקדימון בן גוריון אני, אמר לה בתי ממון של אביך היכן הלך, אמר לו רבי לא כדין מתלין מתלא בירושלים מלח ממון חסר ואמרי לה חסד, (הרוצה למלוח ממנו כלומר לגרום שיתקיימו לו, יחסרנו לצדקה תמיד וחסרונו זהו קיומו. רש"י) ומקשה אח"כ בגמ' ונקדימון בן גוריון לא עבד צדקה, והתניא אמרו עליו על נקדימון ב"ג כשהי' יוצא מביתו לביהמ"ד כלי מילת היו מציעין תחתיו, ובאו עניים ומקפלין אותו מאחריו, ומתרץ איבעית אימא לכבודו הוא דעבד, ואיבעית אימא כדבעי לי' למיעבד לא עבד, כדאמרי איבשי לפום גמלא שיחנא עיי"ש.

ואפשר לומר דהני תרי ואיבעית אימא פליגי ג"כ בצדקה עי"ד הנ"ל מהו העיקר הכמות או האיכות, דאם העיקר הוא האיכות מסתבר שנענש משום זה, ולכן מתרץ דלכבודו הוא דעבד וכמבואר בהשיחה דאז חסר האיכות דמפייסו כיון דמתייהר עליו, אבל אם סב"ל דהעיקר הוא הכמות מסתבר שנענש משום שחסר בהכמות, דלא נתן כדבעי למיעבד. (ועי' באתון דאורייתא כלל כ"ג בסופו שביאר ב' תירוצי הגמ' באופן אחר, אם בצדקה בעינן מעשה).

ובמהרש"א שם כחדא"ג הקשה דלמה נענש בשביל שלכבודו נתכוון, הא אמרינן לגבי צדקה דאפילו שלא לשמה יש לו שכר, כדמבואר בשביל שיחיל בני ה"ז צדיק כו' ומתרץ דשלא לשמה

דכבוד גרע טפי, ומסיים שם: "ורבים בדור הזה שמקבצין עושר שלהם שלא באמונה ובחילול ה' כגזלת עכו"ם, ואח"כ מתנדבים מאותו ממון להיות להם כבוד בכל שנה ולתת להם ברכת מי שכרך להיות להם שם ותפארת, אין זה אלא מצוה הבאה בעבירה, ואין לעושר הזה מלח וקיום כדאמר הכא".

ולהנ"ל אפשר לבאר בזה, דכיון דתירוץ זה סב"ל דאיכות הוא העיקר, אי"כ סב"ל דרק אם עושה שלא לשמה משום שכר אז לא איכפת לך, אבל כשעושה משום כבוד, דיש בזה חסרון באיכות כנ"ל דמתייהר עליו וכו', הנה בזה אפשר שיענש ע"ז, ועי' ברמ"א יו"ד סי' רמ"ט ס"ק י"ג, שפסק דאם מתפאר בצדקה לא די שאינו מקבל שכר אלא אפילו מענישין אותו, ובביאורי הגר"א שם ציין להך דב"ב י, ב, דכל צדקה שעושים אינו אלא להתייהר, עיי"ש, ולכאורה אפ"ל ג"כ מהך דכתובות, ועי' ג"כ בקובץ שיעורים בכתובות שם, ובהפלאה שם בענין זה.

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי

- ר"מ בישיבה -

ב. בלקו"ש אלול סעיף ז - ח מכאר שיטת ר"ג בנוגע לצדקה וחסד של אוה"ע, שאין עושים אלא להתייהר בו, שזהו לפי שס"ל שהעיקר של צדקה הוא האיכות - המפייסו כו'. ולכן, כדי שיהי' חסרון בגוף ענין הצדקה שלהם, הוא דוקא כאשר עושים הצדקה באופן שחסר המפייסו, והיינו שעושים כדי להתייהר.

ואח"כ בסעיף ט' מכאר הצריכותא בפלוגתא זו, כי בצדקה הרי העיקר למלאות צרכי העני ואין נוגע כוונת הנותן, וכדאיתא בספרי שהמאכד סלע ומצאה עני מעלה עליו הכתוב כאילו זכה. ובהערה 48 שם, ש"אין בזה פלוגתא", היינו שגם ר"ג ס"ל כן. ולכן הו"א שבצדקה גם ר"ג ס"ל דאזלינן בתר כמות

ולכאורה צריך ביאור, דמכיון שר"ג ס"ל כהספרי שעיקר ענין הצדקה הוא קבלת העני וגם אם אין כאן "נותן" כלל ישנו לענין הצדקה, איך אומר שם שהעיקר של צדקה הוא המפייסו, והרי גם אם אין כאן נותן כלל ישנו להעיקר של צדקה - קבלת העני?

ואולי אפשר לבאר זה ובהקדם מ"ש בריש סעיף ח' שם וז"ל: זאגן אז די צדקה וחסד וואס אוה"ע טוען איז (ניט בלויז קיין מצוה ניט, נאר ס'איז פארקערט) אן ענין פון חטאת - איז עס ווייל עס איז געטאן געווארן באופן אז עס איז דא א חסרון אין זייער חסד וצדקה וואס דערפאר איז דאס אן ענין פון חטאת. ע"כ.

ולכאורה בא בזה לבאר מה שאינו מובן: נניח שאוה"ע

עושין חסד עם כוונה ופני', הכי בשביל זה יקרא חטאת, הרי סוף סוף הגיע להעני צרכיו (והמעשה הוא העיקר)! וע"ז מבאר שעושין החסד באופן שיש חסרון במעשה הנתינה שלהם. ע"ש באורך.

ונראה לבאר הדברים: אף שבנוגע למצות הצדקה נוגע רק הנפעל, שהעני יקבל את צרכיו (וכדברי הספרי בפ' תצא), אבל תוכן ענין הצדקה ה"ה - נתינה מעשיר לעני, משפיע ומקבל (אף שחלק הנותן אינו מעכב בהמצוה. וע"ז כללות הענין דמצות אי"צ כוונה). וכאשר יש חסרון ופגם במעשה הגברא, הרי אף שמצד הנפעל (והעני) נעשה כאן ענין של צדקה, אבל מצד הגברא ה"ז חטא. ולכן כדי שהחסד של האומות יקרא חטאת, ה"ז אפשרי רק באם יש פגם בנתינת הגברא כנ"ל. ועפ"ז תוכן אריכות לשון השיחה בסעיף ח' בסוף הקטע המתחיל ר"א און ר"י - שמאריכות הלשון שם מוכח שכוונתו לבאר לא רק החסרון בנוגע להעני (שהוא לא קיבל צרכיו במילואם), כ"א בהנתינה מצד הגברא. ע"ש.

ועפ"ז מובן שאין כאן סתירה: מה שמבאר בסעיף ט' שהעיקר של צדקה היא - מה שהעני מקבל צרכיו, מדבר בנוגע למצות דצקה. אבל בסעיף ז - ח מבאר מהו העיקר של צדקה מצד הגברא (שמשום זה דוקא נקרא החסד דאומות חטאת): לשיטת ר"מ ור"י ה"ז מעשה הנתינה, ושיטת ר"ג - המפייסו.

הרב יעקב יהודה ליב אלטיין  
- ברוקלין נ.י. -

### ש י ח ו ת

ג. בשיחת ש"פ עקב - כ' מנ"א ש.ז. מבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א מ"ש בירושלמי עיר שחברה לה יחדו עיר שעושה כל ישראל לחברים - דאע"ג שענין זה הוא בשעת הרגל דוקא מ"מ עיקר הענין הוא מצד שהיא ירושלים אלא שבזה ישנו תנאי מסויים שיהי' בשעת הרגל כמכואר בירושלמי שם בשעה ששם עלו שבטים, וא"כ אפי' בימינו אלה שאין הענין דעלי' לרגל מ"מ עדיין ישנו עיקר הענין (ברוחניות עכ"פ) עכת"ד.

והנה בבבלי בחגיגה כו, א, : ולפי' הא דהכל חברים ברגל מקרא דויאסוף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים ופירש"י ורגל שעת אסיפה הוא עכ"ל. דהלימוד מהקרא הוא דבזמן אסיפה שהוא שעת הרגל נעשו הכל חברים עי' בגליוני הש"ס להגר"י ענגיל בזה, ולכאורה י"ל לפי"ז דעיקר הגורם מה שהכל נעשים חברים הוא היו"ט והרגל שאז הוא זמן אסיפה (ועי"ש בגליוני הש"ס שמבאר בארוכה דע"י היו"ט נעשה חיבור של ע"ה בחברים ועי"ז מקבלים ענין החבירות מן

החבירים ובזה מבאר מ"ש התוס' סוף תענית סד"ה יום שהותרו השבטים לבא זכ"ז: פי' דהיינו יו"ט עיי"ש דעיקר ענין היו"ט הוא החיבור של כלל ישראל עיי"ש).

ועי' ברמב"ם פי"א הל"ט מהל' משכב ומושב שלא הביא קרא הג"ל אלא כתב הטעם דהכל חברים ברגל לענין טומאה: מפני שהכל מטהרים עצמן ועולים לרגל וכו' עיי"ש. ולכאורה לפי"ז הרי הא דהכל חבירים קשור בעיקר עם ענין הרגל כדלקמן.

והנה בהא דהכל חברים ברגל יש לחקור אי הך דינא הוא דוקא בירושלים או גם בכל אי"י (כגון דהני דפטורים מראי').

ולכאורה נראה דלדעת הירושלמי הך דינא הוא דוקא בירושלים וכמבואר בהשיחה דהעיקר הוא ירושלים.

אך לדעת הבבלי ובפרט לדעת הרמב"ם דהטעם דהכל חברים הוא משום דהכל מטהרים עצמם ברגל - לכאורה יש לדון בזה, דהנה ברמב"ם פט"ז מה' טומאת אוכלין הלכה י' כתב וז"ל: כל ישראל מוזהרים להיות טהורים בכל רגל מפני שהם נכונים ליכנס במקדש ולאכול קדשים וזה שנאמר בתורה ובנבלתם לא תגעו ברגל בלבד וכו' עכ"ל. ולכאורה לפי"ז הרי החיוב דלטהר עצמו ברגל הוא דוקא בזמן הבית ודוקא הנמצא בירושלים ומחוייב בראי' ובאכילת קדשים משא"כ בחוץ מירושלים (הפטורים מראי'), וא"כ הא דהכל חברים ברגל הוא ג"כ דוקא בירושלים לדעת הרמב"ם הנ"ל, אך בטור סוף סי' תר"ג כתב דהחיוב לטהר עצמו ברגל הוא גם ברי"ה אע"ג דברי"ה ליכא חיוב ראי' וכו' ומשמע ששם שגם בזה"ז יש חיוב הנ"ל עיי"ש בב"ח, ועי' שערי תשובה או"ח סי' תקכ"ז ובבאר היטב יו"ד סי' שע"ג סק"ד ועי' בב"ש אה"ע סי' נ"ה סק"י ובקרנן נתנאל על הרא"ש פ"ח דיומא ובסוף ר"ה.

ועי' צל"ח ביצה יח, ב, דלכאורה הטור חולק על הרמב"ם וסב"ל דחיוב טהרה ברגל אינו קשור עם אכילת קדשים אלא עם קדושת הרגל, ועיי"ש בצל"ח בסוף דבריו שמסיק דגם לדעת הרמב"ם חיוב טהרה ברגל הוא בכל מקום (גם בחוץ מירושלים) ובכל זמן (גם בזמן שאין ביהמ"ק קיים), מצד קדושת הרגל, ולשון הרמב"ם בהל' טומאת מת הנ"ל מבאר שם באו"א, עיי"ש. (ועי' שאג"א סי' ס"ו וסי"ז בכל הנ"ל).

ולפי"ז י"ל דהדין דהכל חברים ברגל הוא גם למחוץ לירושלים.

ועי' טו"א חגיגה שם שהקשה על מ"ש הרמב"ם בטמו"מ דהכל חברים הוא מצד דהכל מטהרים עצמן דהרי הרמב"ם עצמו כתב שם אח"כ דאחר הרגל נעשה הכל טמא למפרע וכמבואר במשנה בחגיגה שם דאחר הרגל טהרו כל כלי המקדש שלא נזהרו מנגיעת ע"ה,

ולפי טעם הרמב"ם אמאי נטמאו למפרע, וכן הקשה במ"ל ספטי"ז משו"א ועיי"ש שכתב דבאמת עיקר הטעם הוא משום דבשעת הרגל שהכל נמצאים בירושלים ולכן הקילו מטעם דלא לייתו לאינצויי ולפי"ז הוא דוקא בירושלים.

ובדרך אפשר י"ל דדוקא לדעת הירושלמי עיקר הטעם בהא דהכל חברים הוא מצד שירושלים עושה הכל חברים ומאחדת את כולם, משא"כ לדעת הבבלי (בבל - חו"ל) עיקר הגורם בהא דהכל חברים ברגל הוא הרגל ולכן גם בחו"ל יש ענין זה, ועי' ח"א מהרש"א בחגיגה שם.

הרב אלי' זילברשטיין  
- ברנקלין נ.י. -

ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר כמה פעמים (ולאחרונה בשבמ"ב חודש סיון) מ"ש בשערי תשובה לאדמו"ר האמצעי ח"א ספ"ה בענין השמדות ר"ל, שמשנת ד"א תתנ"ו ועד זמן האריז"ל שנפטר בשנת של"ג (ערך ת"ק שנה) ה' גלגול נשמות שה' בזמן הבית, היינו נשמות של אנשים שה' שלמים בכל, חוץ מע"ז שה' להם תאוה ע"ז. ולכן, כשירדו לעוה"ז ה' פילוסופים שבזמן רש"י והרמב"ם עד גירוש פורטוגל בשנת רנ"ב, ועד שבא האריז"ל שאמר בפירוש שבזמנו דוקא בטלו השמדות וכו', וגם האב"ע וכיו"ב מסרו נפשם על קדה"ש, וכולם ה' צדיקים מופלגים, שאין לך תיקון מעובד ע"ז שנעשה פילוסוף ומוסר נפשו על קידוש השם. אבל אחר האריז"ל בטלו השמדות ולא יהי' עוד כו' וד"ל ע"כ.

ובהערות ומ"מ של כ"ק אדמו"ר שליט"א מציין לפלח הרמון שמות דף ע"ג שכתב כנ"ל והוסיף שאחרי הסתלקות האריז"ל נחשב קצת אחרי עלי' בזמנו ובטלו השמדות, ואח"כ נהי' עלי' הבעש"ט ותלמידיו,

ולכאורה צע"ג, - קלאץ קושיא - איך מתאים כ"ז עם המציאות - מזמן הבעש"ט ועד ימינו אלה.

והשאלה היא בשלשה תקופות, א - מהבעש"ט עד שנת תר"פ לערך היינו עד המהפכה ברוסי', ב - מתר"פ ועד ימינו אלה. ג - ימי מלחמת העולם השני' ת"ש - תש"ה.

והנה בתקופה הג' ה' אפ"ל בדוחק דאז לא ה' שמדות להעביר על הד"ת ר"ל, כ"א פשוט הריגות מבלי מבחין על שמירת הדת של הקדושים, רק כל מי שמזרע היהודים הוא ה' תחת הגזירה ר"ל, ואי"ז שייך למ"ש האריז"ל לענין שמדות עפ"י הסבר אדמו"ר האמצעי.

[ועפ"י ז"ל גם בעוד תקופה - ובהקדים - כ"ק אד"ש

מצלין שם למ"ש בא"א להרה"ג מבוטשאטט באו"ח סי' ס"ח לענין מניעת אמירת פלוטים המעוררים צער שהרי הובטחנו ע"י האריז"ל שלא יהי' עוד גזירות כו', ואח"כ מציין למ"ש כנמוקי או"ח להמוקאטשער, שכותב שהיכן מצינו הכטחה כזו, והלא אדרבא אין לך שעת השמד יותר משנת ת"ח - לערך צ' שנה אחרי האריז"ל.

ועפ"י הנ"ל יש ליישב דהבטחת האריז"ל הי' רק לענין העברת הדת משא"כ גזירות ת"ח -

ולענין זה אפ"ל התכוון אד"ש בהתוועדות שבמב"ח סיון - שבכ' בו מתענים על גזירה הנ"ל - ואומרים אב הרחמים כו' וצ"ע].

אבל בתקופה הא' כשחיו רוב מנין ובנין בני ישראל במדינה א' תחת ממשלת הצאר הרי גזירתם הי', להעביר בני"י מדתם, מעשה קונטוניסטיין, רבנים מטעם וכו' וכו'.

ואצ"ל בתקופה הב' ובפרט בתחילתה שרוב הצרות באו מבנ"י - וכוונתם הי' שכלל העמים בית ישראל וכו' כידוע ומפורסם בשיחות כ"ק אדמו"ר הרי"ץ, ועד לדורינו זה וד"ל.

ובזכרוני בא' משיחות כ"ק אדמו"ר הרי"ץ ג"ע, שבזמנו במדינה ההיא הי' ענין המס"נ באופן של ערקתא דמסאני - שעת שמד וחיוב מס"נ עפ"י דין. [וי"ל שההפרש בין תקופות א - ב לתקופה ג', הוא ע"ד ההפרש בין חנוכה לפורים. - כתבו לכם על קרן השור כו' להשכיחם תורתך וכו' - לעומת להרוג ולאבד. וד"ל].

ודוחק לומר כנ"ל בפלח הרמון שנחשך קצת - כי אדרבא - אף פעם בתולדות עם ישראל מאז נהי' לעם לא הי' גזירה כזו על קיבוץ גדול של בני"י נגד תורתם בעונש מות ר"ל למתנהגים עפ"י תומ"צ. וצע"ג.

א' מאנ"ש  
- ברוקלין נ.י. -

### ש ו נ ו ת

ה. בזמן האחרון דנו הרבה בקובץ ובשאר קובצים אודות מצות בני נח ולהעיר בענין זה מהמובא בספר רס"ג על התורה ע' ק"ע:

לפי שאיני רוצה לחייב את עצמי לסבור אחת הסברות שנאמרו במצות שנצטוו אותם הכ"ו דורות אשר מאדם ועד משה כדרך שסברו בהם מקצת החכמים שיש אומר שכל תרי"ג מצות הי'

להם... ולי"א שש... שלשים.

\* \* \*

בתורה אור תצוה פד, ב נדפס ד"ה זכור את אשר עשה לך  
עמלק ובפשטות השייכות לפרשת תצוה הוא, שפרשת זכור חל  
בפרשת תצוה בשנה פשוטה (חוץ מקביעות זח"א) ולהעיר מד"ה  
ועשית ציץ שמדבר ג"כ אודות עמלק.

(ואף שלא הוזכר על שער התו"א שיש בו דרוש לפרשת  
זכור הוא ע"ד שלא הוזכר על השער אודות דרושים לחגה"פ בפ'  
יתרו (הובא במכתב כ"ק אדמו"ד הצ"צ שנדפס בסוף התו"א) אבל  
להעיר שהדרושים לשבועות באים בלי כותרת מיוחדת כדלהלן),

ואח"כ בדף פה, ב נדפס ביאור (לכאורה למאמר דזכור הנ"ל)  
אין השם שלם.

אבל בין המאמר והביאור בא א (קו ע"ד קו המפסיק בין  
סדרה לסדרה (ועד"ז נמצא לעיל בפ' תרומה בין הביאור לכי"ק  
אדמו"ר נ"ע) ב) כותרת מיוחדת פרשת זכור ובשורה שלאח"ז  
ביאור אין השם שלם.

ולהעיר שהתו"א נדפס ב' פעמים בחי"ק אדמו"ר הצ"צ  
(א בשנת תקצ"ז ב) בשנת תרכ"ב (ובאוה"ת שמות ע' קעא מציין  
כ"ק אדמו"ר הצ"צ על דפי הוצאה זו דשנת תרכ"ב).

ובהוצאה ראשונה של התו"א דשנת תקצ"ז הנה א) ליכא קו  
המפסיק בין המאמר והביאור ב) הכותרת שעל הביאור היא שונה  
(1 בשורה אחת 2) והכותרת היא ביאור אין השם שלם (פ' זכור).

ויש לעיין אם שינוי זה (בין הוצאה הא' להוצאה הב')  
נעשית ע"י הוראת כ"ק אדמו"ר הצ"צ וככל אופן יש לעיין  
שלכאורה התיבות פ' זכור או כמו בהוצאה שני' הכותרת פרשת  
זכור מקומה לכאורה קודם המאמר דזכור ולא בין הביאור והמאמר.

הרב שמואל דוד ח. הכהן  
- ברוקלין נ.י. -

## ו. מענה לשון:

עמ' 4 שורה המתחלת נפשו - לכאורה צ"ל "כרוחניות  
וגשמיות" בשורוק ולא בחולם; "ומזוני" "רויחין" לשון רבים.

עמ' ד' בתחילתו - צ"ל "ונביא" מלא לו"ד.

ש"ה משכבכם - צ"ל "קרוביכם" בלו"ד.

ש"ה בוראכם - צ"ל "ולהאיר" בלו"ד חרוקה.

ש"ה ולזכותכם - צ"ל "וארוך" בחולם.

עמ' 30 ש"ה דמלכא - "דושוסעת" [לפנינו (ויקרא יא, ג) ושוסעת" חסר, ואולי זהו ה"ואו" יתיר?].

עמ' יז ש"ה לפניך - "בכתר" [לפנינו בגמ' (ברכות יז, א) "בקרן"].

ש"ה חכירי - צ"ל "חכרי זקפידו", (ה"ב" מנוקד ב"צירי", ה"ר" - ב"פתח". היו"ד של יקפידו מנוקד בפתח, הק' בשוא, הפ' בחיריק).

ש"ה שנאת - [אולי צ"ל ולא קנאת].

עמ' 34 ש"ה תורתך "מלא" - [צ"ע שהוא בלי זכר].

ש"ה טובה - צ"ל "נפש שפלה" (הניקור במלה שפלה צ"ל בקמץ תחת הפ' וכנ"ל תחת הל', כמו בסידור בפרקי אבות ה, יט).

ש"ה נפש - [אולי צ"ל נפש בסגול].

עמ' יח ש"ה מלפניך - צ"ל כנוסח אדה"ז ביו"כ וכו'!

ש"ה לנו - צ"ל ותמרק (וא"ו שרוקה, מ"ם קמוצה, רי"ש צרוי').

עמ' 36 ש"ה ערך - "עם ה'" [בפסוק ש"א כד, כט "את ה'"].

ש"ה תורתך - צ"ל קדשתך, חסר וא"ו, כבסידור זכו'.

ש"ה ויהי - [כמדומה שבפועל א"א כ"א פעם אחת].

ש"ה אבטח - צ"ל יצילך מפח (בלי פסיק).

עמ' 38 ש"ה השוכנים - "תפארתך" [אולי צ"ל שם תפארתך, ל' זכר?].

הערה: במהדורת נ.י. תשמ"ב נשמטו העמודים 55 - 54 ממאמר ד"ה פזר נתן!

\* \* \*

בסדור "תהלת ה'" עמ' 50 בנוסח השו"ע נפלה טעות בסעיף ב' וצ"ל "לא יפסיק בתפלת (במקום בתחלת) י"ח".

הרב י.ש. גינזבורג

- רב מקומי עומר -

### ה ל ו ם

ז. ו' אד"ש: "מקובל אצל זקני אנ"ש: ספר התניא הוא לקוטי עצות מה שענה רבינו הגדול לאנ"ש על יחידות בשנות תק"מ -

תק"ן. בקיץ תקנ"ב התחיל לסדר את ספר התניא בצורתו כמו שהוא עתה לפנינו. תקנ"ג כבר היו העתקות רבות ממנו, ובמשך הזמן נשתבשו, וגם התחילו לזייפו. ומהאי טעמא נזדרז רבינו למסרו לדפוס...".

ממכתב כ"א אד"ר תרח"ץ (אג"ק ח"ד, ע' עדר).

"...יש נ"א: עשרים שנה כתב רבינו את ספרו התניא, ודייק בכל תיבה ותיבה. בשנת תקנ"ה כבר היל' צרוף וזקוק, ואז נתן רשות להעתיקו, וכשרבו ההעתקות ונשתבשו מסרו לדפוס...".

שם ע"ז רס"ד.

"... הצ"צ סיפר אשר, ברי"ה הראשונה לחייו - שנת תק"ן - אמר רבינו הגדול דרוש משביעין אותו תהי צדיק כו', והוא הוא שלשת פרקים הראשונים של ספר התניא."

שם ע' עדר.

כ"ה ניסן: "העבודה היא בכל אדם לפי מהותו ומעלתו. מי שיש בידו לנקוב מרגליות או ללטוש אבנים טובות ועוסק בעבודת מלאכת אפית לחם, - ומוכן דוגמת כ"ז בעבודה - הגם שהיא עבודה ומלאכה הנצרכת במאד, בכל זה לחטא יחשב לאיש ההוא."

ממכתב דיום זה, תרח"ץ (אג"ק ח"ד, סי' א'כב).

י"ב תמוז: "... ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: בשני למי הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל יתועדו אנ"ש, לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות, כאשר הוקבע מאת אבינו הראשון הוד כ"ק אאזמו"ר רבינו הזקן זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע. בהתועדות זו ידברו אנ"ש שי' איש את רעהו בשבת אחים בחיזוק קביעות שיעורי הלמוד, והנני שולח להם את ברכתי כי ישא ה' פניו אליהם בגו"ר."

ראה בהפתגם ליום י"ט כסלו: "קם התועדות וקבלת החלטות טובות בקביעות עתים לתורה הנגלית ודא"ח ברבים, וחיזוק דרכי החסידים באהבת רעים...".

כ"ה תשרי: "עשרה נגונים - מהם תנועות בלבד - מיוחסים לרבנו הזקן שהוא בעצמו חברים...".

להעיר ממ"ש בזח"ג קא, א: בעשרה זיני זמרא אתקרי (אתתקן) ספר תהלים. בנצוח, בניגון, במשכיל...".

הרב מיכאל אהרן זעליגזאן

- ברוקלין נ.י. -

לזכותו ולזכות  
בני משפחתו שיחיו



נדפס ע"י

א' מאנ"ש שוחי'